

Ryszard HATTLINGER

Roztocze (*Acari*) nowe lub rzadkie w faunie Polski uzyskane z drobnych ssaków i owadów

Abstract. The autor reports five species of mites collected on mammals and one species collected on insects, all new to Polish fauna. Also other thirteen species collected on mammals the first time in Poland.

Większość gatunków wchodzących w skład zgrupowań stawonogów występujących na drobnych ssakach stanowią roztocze nieparazytujące. Najczęściej są to drapieżne nidikole, ale także i roślinożerne, o słabo poznanych związkach z gniazdami określonych gatunków ssaków. Część z nich może przebywać na owadach, zapewne zatem istnieją drogi wymiany roztoczy między ssakami i owadami. Gatunki te z reguły występują na ssakach pojedynczo i często trzeba przejrzeć tysiące gryzoni lub owadożernych, by znaleźć przynajmniej jednego przedstawiciela fauny gniazdowej. Istnieją wyraźne różnice w częstotliwości bezpośrednich kontaktów z gospodarzem gniazda. Niektóre gatunki często wchodzi na ssaki, inne zupełnie wyjątkowo. Celem niniejszej pracy jest ustalenie miejsc występowania i prezentacja gatunków roztoczy do tej pory w ogóle nie podawanych z ssaków i owadów w Polsce bądź znanych tylko z pojedynczych złowień. Sześć z nich (oznaczone gwiazdką) to gatunki nowe dla fauny Polski.

Laelapidae

Ololaelaps placentula (BERLESE, 1887)

Występowanie: Anglia, Austria, Islandia, Norwegia, NRD, Polska, RFN, Szwecja, Włochy, ZSRR (region przybaltycki, obwód Leningradzki, Tataria, Zakarpacie, obwód Woroneżski; kraj Stawropolski, północna Osetia, Dagestan, Kaukaz, Gruzja, Tadżykistan).

Stanowiska w Polsce: Janikowo, Mątwy (woj. bydgoskie), Wolin (woj. szczecińskie) (DZIUBA 1972).

Nowe stanowiska: Nawojowa (woj. nowosądeckie), VIII 1975; Karnity k. Hawy (woj. olsztyńskie), VIII 1977.

Materiał: 1 ♀ z *Apodemus tauricus*; 1 ♀ z *Sorex araneus*.

Gatunek wilgociolubny, występuje w glebie, mchu, ściółce i gniazdach gryzoni. W Polsce zbierany z powierzchniowych warstw gleby. Na ssakach dotychczas nie notowany.

Ololaelaps sellnicki BREGETOVA et KOROLEVA, 1964

Występowanie: Anglia, Bułgaria, Islandia, NRD, Polska, Rumunia, ZSRR (część europejska do zachodniej Syberii, Zakaukazie).

Stanowiska w Polsce: Aleksandrów, Cieclocinek (woj. wrocławskie) (WILLMAN 1949, DZIUBA 1972), Śnieżnik Kłodzki (woj. wałbrzyskie) (WILLMANN 1956), Mątwy (woj. bydgoskie) (DZIUBA 1972).

Nowe stanowisko: Wicie k. Jarosławca (woj. koszalińskie), VIII 1974.

Materiał: 1 ♀ z *Microtus oeconomus*.

Rzadki gatunek występujący w glebie, ściółce, mchu, także w gniazdach gryzoni. W Polsce DZIUBA (1972) zebrał kilkadziesiąt okazów z powierzchniowych warstw gleby; na ssakach nie notowany. W Bułgarii zbierany na gryzoniach: *Apodemus sylvaticus*, *Microtus arvalis*, *Arvicola terrestris* (BERON 1973), w Rumunii na *Ondatra zibethicus* i *Micromys minutus* (SOLOMON 1968).

**Hypoaspis (Geolaelaps) kargi* COSTA, 1968

Występowanie: Europa Zachodnia, Polska, ZSRR (obwód Leningradzki, Łotwa, Baszkiria, Ukraina, Mołdawia, Dagestan, Gruzja), Izrael.

Stanowiska w Polsce: Prężyce (woj. wrocławskie), VI 1980; Kania k. Grabowa (woj. kaliskie), VIII 1980.

Materiał: 1 ♀ z *Mus musculus*; 1 ♀ z *Microtus arvalis*.

Gatunek o bliżej nie znanym rozmieszczeniu; występuje w glebie, ściółce, gniazdach ssaków. Na ssakach nie notowany.

Hypoaspis (Geolaelaps) helianthi SAMŠINAK, 1958

Syn.: *Hypoaspis subterraneus* WILLMANN, 1952

Występowania: Czechosłowacja, Polska, ZSRR (Ukraina).

Stanowisko w Polsce: Kłodzko (woj. wałbrzyskie) (WILLMANN 1952).

Nowe stanowisko: Błotnica k. Niemczy (woj. wałbrzyskie), IV 1980.

Materiał: 1 ♀ z *M. arvalis*.

Gatunek występujący w glebie i ściółce leśnej; notowany na gryzoniach *Pitymys subterraneus* (BREGETOVA 1977). W Polsce dotychczas na ssakach nie zbierany; znajdował się w grupie nie oznaczonych *Hypoaspis*, zebranych z *M. arvalis* w Błotnicy (HAITLINGER 1981).

Cosmolaelaps vacua (MICHAEL, 1981)

Występowanie: Anglia, Austria, Bułgaria, Irlandia, NRD, Polska, Rumunia, Włochy, ZSRR (obwód Leningradzki, Łotwa, Ukraina, Przykarpacie, Zakarpacie, Krym, Uzbekistan).

Stanowiska w Polsce: Śnieżnik Kłodzki (woj. wałbrzyskie) (WILLMANN 1956); Zielonka k. Poznania (WIŚNIEWSKI 1965); Warszawa-Białoleka Dworska (NIEDBAŁA et al. 1981).

Nowe stanowiska: Skotniki k. Wrocławia, X 1980; Kurki (woj. olsztyńskie), VIII 1977.

Materiał: 1 ♀ z *Apodemus agrarius*; 1 ♀ z *A. tauricus*; 1 ♀ z *Clethrionomys glareolus*.

Gatunek żyjący w glebie, ściółce, mrowiskach, gniazdach gryzoni. Na ssakach pojawia się wyjątkowo; w Rumunii znaleziony na *A. sylvaticus* (SOLOMON 1971).

Cosmolaelaps claviger (BERLESE, 1883)

Występowanie: Anglia, Bułgaria, NRD, ZSRR (Ukraina, Kaukaz).

Stanowisko w Polsce: Warszawa-Białoleka Dworska (NIEDBAŁA et al. 1981).

Nowe stanowiska: Kurki (woj. olsztyńskie), VIII 1977; Wrocław, XII 1980.

Materiał: 2 ♀ z *A. agrarius*; 1 ♀ z *A. sylvaticus*.

Występuje w glebie, ściółce, gniazdach gryzoni. Na ssakach zbierany wyjątkowo; w Bułgarii z *A. tauricus* (KOYUMDIJEVA 1974).

*Ascidae**Platyseius italicus* (BERLESE, 1905)

Syn. *Episeius tenuipes* HALBERT, 1915; WILLMANN 1939

Występowanie: Anglia, Irlandia, Polska, Szwajcaria, Włochy, ZSRR (Litwa, obwód Leningradzki).

Stanowisko w Polsce: Śnieżnik Kłodzki (woj. wałbrzyskie) (WILLMANN 1939).

Nowe stanowiska: Brzyno (woj. gdańskie), VIII 1974; Kania k. Grabowa (woj. kaliskie), VII 1977.

Materiał: 1 ♀ z *C. glareolus*, 1 ♀ z *M. oeconomus*.

Rzadki gatunek występujący w gnijącym listowiu, mchu. Na ssakach nie notowany.

Platyseius major (HALBERT, 1923)

Episeius major: WILLMANN 1956

Występowanie: Anglia, Austria, Irlandia, Polska, Szwajcaria, ZSRR (obwód Leningradzki).

Stanowisko w Polsce: Śnieżnik Kłodzki (WILLMANN 1956).

Nowe stanowiska: Wierzbanowa (Beskid Wyspowy) (woj. nowosądeckie), IX 1975; Nawojowa (woj. nowosądeckie), VIII 1975; Nowosiółki Dydyńskie (woj. przemyskie), VIII 1975.

Materiał: 2 ♀ z *S. araneus*, 1 ♀ z *A. tauricus*.

Rzadki gatunek żyjący w gnijących liściach, mehu, na wilgotnych łąkach. Na ssakach nie notowany.

Cheiroseius necorniger (OUDEMANS, 1903)

Episeius necorniger: WILLMANN 1939; *Platyseius insculptus*: DZIUBA 1972

Występowanie: Afryka Południowa (Transvaal), Anglia, Czechosłowacja, Jugosławia, NRD, Polska, RFN, Szwecja, ZSRR (obwód Leningradzki).

Stanowiska w Polsce: Śnieżnik Kłodzki (woj. wałbrzyskie) (WILLMANN 1939); Kołobrzeg (woj. koszalińskie), Mątwy (woj. bydgoskie) (DZIUBA 1972).

Nowe stanowiska: Dźwirzyno (woj. koszalińskie), VIII 1974; Graczeany (woj. opolskie), VIII 1977.

Materiał: 2 ♀ z *Neomys fodiens*, 1 ♀ z *M. arvalis*.

Gatunek o szerokim zasięgu, żyjący na brzegach rzek i błotnistych łąkach. Na ssakach nie notowany.

**Lasioseius confusus* EVANS, 1958

Występowanie: Anglia, NRD, Polska, ZSRR (Białoruś, Mołdawia, obwód Gorkowski, Moskiewski, Kraj Przymorski).

Nowe stanowiska: Dąbki k. Darłowa, Dźwirzyno (woj. koszalińskie), VIII 1974, VII 1981; Swornigacie Małe, Wierzchlas (woj. bydgoskie), VIII 1976, VIII 1982; Żelowice (woj. wałbrzyskie), IX 1977; Milejów (woj. lubelskie), IX 1984.

Materiał: 2 ♀ z *S. araneus*, 1 ♀ z *S. minutus*, 1 ♀ z *M. oeconomus*, 1 ♀ z *M. arvalis*, 1 ♀ z *A. agrarius*, 2 ♀ z *A. tauricus*.

Gatunek żyjący w szuwarach, na obszarach podmokłych, także pospolicie w gniazdach gryzoni, np. w Mołdawii najczęściej w gniazdach *Arvicola terrestris* i rzadko na ssakach *Neomys anomalus*, *A. agrarius* (PINTSCHUK 1976).

Neojordensia levis (OUDEMANS et VOIGTS, 1904)

Występowanie: Austria, Irlandia, NRD, Polska, RFN, Szwajcaria, ZSRR (część europejska, Kaukaz, Zakarpacie, Syberia — obwód Omski, obwód Kurgański).

Stanowiska w Polsce: Ciechocinek (woj. wrocławskie), Mątwy (woj. bydgoskie) (DZIUBA 1972).

Nowe stanowiska: Swornigacie Małe (woj. bydgoskie), VIII 1976; Kania (woj. kaliskie), VII 1979; Wrocław, IX 1982.

Materiał: 1 ♀ z *S. araneus*, 1 ♀ z *M. oeconomus*, 1 ♀ z *A. agrarius*.

Gatunek uważany za zbiorczy, występuje w środowisku wilgotnym, w ściółce, mchu, glebie, gniazdach drobnych ssaków i rzadko na ssakach. W Polsce łowiony na solniskach, z ssaków dotychczas nie zbierany.

Ameroseiidae

Ameroseius elegans BERNHARD, 1963

Występowanie: NRD, Polska, RFN, ZSRR (obwód Woroneżski).

Stanowisko w Polsce: Kołobrzeg (woj. koszalińskie) (DZIUBA 1972).

Nowe stanowisko: Zubrzyca k. Babiej Góry (woj. nowosądeckie), IX 1974.

Materiał: 1 ♀ z *M. arvalis*.

Gatunek żyjący w powierzchniowych warstwach gleby. W Polsce zbierany z solnisk. Na ssakach dotychczas nie notowany.

**Ameroseius plumigerus* OUDEMANS, 1930

Występowanie: Anglia, Holandia, Irlandia, Polska, RFN, ZSRR (obwód Czerniowiecki, Zakarpacie, Turkmenia).

Stanowisko w Polsce: Zubrzyca k. Babiej Góry (woj. nowosądeckie), IX 1974.

Materiał: 1 ♀ z *M. arvalis*.

Rzadki gatunek, występuje w spichrzach, magazynach, ściółce, gniazdach gryzoni; w ZSRR był także zbierany z gryzoni (BREGETOVA 1977).

**Ameroseius lanatus* SOLOMON, 1969

Występowanie: Polska, Rumunia, ZSRR (część europejska, Kaukaz, Gruzja).

Stanowisko w Polsce: Karczewiec k. Węgrowa (woj. siedleckie), VIII 1983.

Materiał: 1 ♀ z *A. agrarius*.

Gatunek znany z niewielu miejsc w Europie, zbierany ze ściółki, siana, gniazd ssaków. Uzyskiwany także z różnych gatunków gryzoni (SOLOMON 1969, PINTSCHUK 1976).

Macrochelidae

**Neopodocinum meridionalis* (SELLNICK, 1931)

Występowanie: Czechosłowacja, Grecja, Polska, RFN.

Stanowiska w Polsce: Maleszów k. Grabowna Wielkiego (woj. wrocławskie), VI 1981; Smolarnia k. Dobiegniewa, Zaborze k. Połczyna (woj. koszalińskie), VII 1981.

Materiał: 3 ♀, 1 d; 2 ♀, 1 ♂ z *Geotrupes stercorosus*, 2 ♀, 2 d, z *G. vernalis*.

Rzadki gatunek, powiązany foretycznie z żukami z rodzaju *Geotrupes*.

**Holostaspella subornata* BREGETOVA et KOROLEVA, 1960

Występowanie: NRD, Polska, ZSRR (obwód Leningradzki i Omski).

Stanowisko w Polsce: Dąbki (woj. koszalińskie), VII 1981.

Materiał: 1 ♀ z *A. agrarius*.

Gatunek o słabo poznanym rozmieszczeniu, zbierany w listowiu i gniazdach piznaka — *Ondatra zibethicus*. Na ssakach łowiony bardzo rzadko.

*Parasitidae**Vulgarogamasus oudemansi* (BERLESE, 1904)

Występowanie: Anglia, Austria, Czechosłowacja, Holandia, Islandia, NRD, Polska, RFN, Szwecja, ZSRR (europejska część, Syberia, Altaj, Sajany).

Stanowiska w Polsce: Wiercino (woj. szczecińskie) (KIELCZEWSKI 1957), Warszawa (ŻUKOWSKI 1958).

Nowe stanowiska: Karsibór (woj. szczecińskie), VIII 1974; Wicie (woj. koszalińskie), VIII 1974; Taras (woj. piotrkowskie), IX 1979; Gradzany (woj. opolskie), VIII 1977; Suliszowice (woj. częstochowskie), VIII 1980; Zakopane (woj. nowosądeckie), IX 1983.

Materiał: 2 deutonimfy z *M. arvalis*, 1 d z *M. oeconomus*, 2 d z *C. glareolus*, 1 ♀ z *A. agrarius*, 3 d z *A. tauricus*, 2 d z *S. araneus*.

Gatunek żyjący w ściółce, norach i gniazdach ssaków i ptaków. W Polsce nie notowany dotychczas na ssakach.

Gamasodes spiniger (TRÄGÄRDH, 1910)

Występowanie: Anglia, Austria, Belgia, Francja, Izrael, Niemcy, Polska, Szwajcaria, Szwecja, Włochy, ZSRR (cały obszar).

Stanowiska w Polsce: Wronki (woj. poznańskie) (MICHERDZIŃSKI 1969), okolice Dretynia (woj. słupskie) (KACZMAREK 1977).

Nowe stanowisko: Gradzany (woj. opolskie), VIII 1977.

Materiał: 1 d z *C. glareolus*.

Gatunek zbierany w nawozie, kompoście, trawach, pod kamieniami, w gniazdach ssaków i ptaków, wyjątkowo na ssakach.

Cornigamasus lunaris (BERLESE, 1882)

Występowanie: Anglia, Austria, Belgia, Bułgaria, Grenlandia, Holandia, Islandia, Izrael, Niemcy, Norwegia, Polska, Szwajcaria, Szwecja, Włochy, ZSSR (cały obszar).

Stanowisko w Polsce: Warszawa (MICHERDZIŃSKI 1969).

Nowe stanowiska: Brzyno (woj. gdańskie), VIII 1974; Dzierżysław (woj. opolskie), VIII 1977.

Materiał: 1 d z *M. arvalis*, 1 d z *C. glareolus*.

Gatunek szeroko rozpowszechniony, spotykany w kompoście, na roślinach, chrząszczach — koprofagach. W Polsce rozmieszczenie poznane słabo. Na ssakach (deutonimfy) zebrany po raz pierwszy.

PIŚMIENNICTWO

- BERON P., 1973. Catalogue des Acariens parasites et commençaux des mammiferes en Bulgarie. II. Bull. Inst. Zool. Mus., Sofia, **38**: 105–136.
- BREGETOVA N. C., 1977. W „Opredelitel obitajušich v počve klešcej. *Mesostigmata*”. Leningrad, 718 pp.
- DZIUBA S., 1972. *Mesostigmata (Acarina)* in some saltmarshes in Poland. *Fragm. faun.*, Warszawa, **18**: 163–181.
- HAILLINGER R., 1981. Structure of arthropod community occurring on *Microtus arvalis* (PALL.) in various habitats. I. Faunistic differentiation, dominance structure, arthropod infestation intensiveness in relation to habitats and host population dynamics. *Pol. ecol. Stud.*, Warszawa, **7**: 271–292.
- KIELCZEWSKI B., 1957. Z badań nad fauną roztoczy Nadleśnictwa Warcino. *Rocz. WSR*, Poznań, 23–28.
- KACZMAREK S., 1977. Stawonogi (*Arthropoda*) zasiedlające gniazda ptaków w skrzynkach legowych rozmieszczonych w drzewostanach leśnych. *Ślupsk*, 152 pp.
- KOYUMDIJEVA M., 1974. A comparative faunistic and ecological study of mites of the superfamily *Gamasoidea (Parasitiformes)* on small mammals in certain localities in the Sofia district. *Bull. Inst. Zool. Mus.*, Sofia, **39**: 61–84.
- MICHERDZIŃSKI W., 1969. Die familie *Parasitidae* OUDEMANS, 1901 (*Acarina, Mesostigmata*). Kraków, 690 pp.
- NIEDBAŁA W., BŁASZAK C., BŁOSZYK J., KALISZEWSKI M., KAŹMIERSKI A., 1981. Roztocze (*Acari*). *Fragm. faun.*, Warszawa, **26**: 105–156.
- PINTSCHUK L., 1976. Gamazovyje klešči mlekopitajušich Dniestrowsko-Prutskego Mezdurečija. Kišinev, 173 pp.
- SOLOMON L., 1968. Contribution á la connaissance de l'acaroparasitofauna des petits mammiferes de Dobrudja. *Trav. Mus. Hist. nat. G. Antipa.*, București, **8**: 671–692.
- SOLOMON L., 1969. Contribution a la connaissance de l'acarofauna des petits mammiferes de Dobroudja. *Com. stii. Univ. Al. I. Cuza, Iași*, 271–288.
- SOLOMON L., 1971. Specii de Gamaside noi pentru fauna Romania. *Com. stii., Univ. Al. I. Cuza, Iași*, 295–318.
- WILLMANN C., 1939. Die Moorfauna des Glatzer Schneeberges. 3. Die Milben der Schneebergmoore. *Beitr. Biol. Glatzer Schneeberg*, Breslau, 427–458.
- WILLMANN C., 1949. Beiträge zur Kenntnis des Salzgebites von Ciechocinek. 1. Milben aus den Salzweiden und Salzmooren von Ciechocinek an der Weichsel. *Veröff. Mus. Nat.*, Bremen, **1**: 106–135.
- WILLMANN C., 1952. Parasitische Milben an Kleinsäugern. *Z. Parasitenk.*, Berlin, **15**: 392–428.
- WILLMANN C., 1956. Milben aus dem Naturschutzgebiet auf dem Spieglitzer (Glatzer) Schneeberg. *Čsl. Parasit.*, Praha, **3**: 211–273.
- WIŚNIEWSKI J., 1965. Pajęczaki towarzyszące mrowiskom *Formica polyctena* FORST. (*Hym.*

Formicidae) w nadleśnictwie doświadczalnym WSR Zielonka. Pr. Kom. Nauk roln. i leśn. Pozn. TPN, Poznań, 17: 537-584.

ŻUKOWSKI K., 1958. Wstępne badania nad odrębnością gatunku *Eugamasus oudemansi* BERLESE 1903. Wiad. parazyt., Wrocław, 4: 743.

Katedra Zoologii Akademii Rolniczej
50-205 Wrocław, Cybulskiego 20

РЕЗЮМЕ

[Заглавие: Новые или редкие в фауне Польши клещи (*Acari*) собранные с мелких млекопитающих и насекомых]

Собрано 18 видов клещей, не отмеченных до настоящего времени на млекопитающих в Польше. *Hypoaspis kargi*, *Lasioseius confusus*, *Ameroseius plumigerus*, *A. lanatus* и *Holastaspella subornata* являются новыми для фауны Польши. Приведены хозяева и места нахождения клещей. Констатирован также на жуках *Geotrupes vernalis* и *G. stercorosus* новый для фауны Польши вид клеща — *Neopodocinum meridionalis*.

SUMMARY

[Title: The mites (*Acari*) new or little known in the fauna of Poland, taken from small mammals and insects]

Eighteen species of mites are first reported from small mammals in Poland. *Hypoaspis kargi* COSTA, *Lasioseius confusus* EVANS, *Ameroseius plumigerus* OUDEMANS, *A. lanatus* SOLOMON and *Holastaspella subornata* BREGETOVA et KOROJEVA are new to the fauna of Poland. Moreover, *Neopodocinum meridionalis* SELLNICK, not hitherto noted from Poland, has been found on *Geotrupes vernalis* (L.) and *G. stercorosus* (SCR.) (*Coleoptera*).